

Experimentálne metódy

Marcel MiGLiERiNi

2. Elektrón-pozitrónová anihilácia

- pozitrony
  - vlastnosti, zdroje, anihilácia
- techniky EPA
  - doba života pozitronov
  - Dopplerovo rozšírenie
  - uhlové korelácie

Obsah

- elektrón-pozitrónová anihilácia
  - vlastnosti pozitronu
  - zdroje pozitronov
  - princíp anihilácie
  - pozitronium
- techniky anihilačnej spektrometrie
  - doba života pozitronov
  - Dopplerovo rozšírenie
  - uhlové korelácie
- použitie pozitronovej anihilácie
  - prehľad

Pozitrón

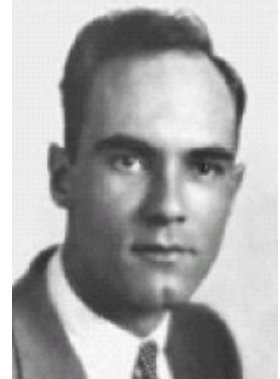
- prvá objavená antičastica

- pozitron: $m_{e^+} = 9.1091 \cdot 10^{-31} \text{ kg}$, $e = +1.602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$

- predpovedaný v r. 1928 Diracom: $E = \pm \sqrt{p^2 c^2 + m^2 c^4}$

- objavený C. D. Andersonom:

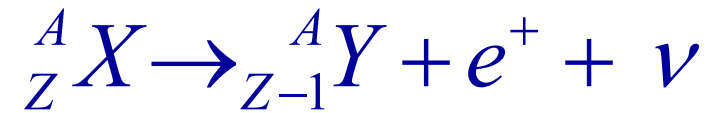
- 1932 z kozmických lúčov vo Wilsonovej komore
  - 1933 dôkaz tvorby $e^- - e^+$ páru detekciou anihilačného žiarenia

Zdroje pozitronov

■ β^+ rádionuklidy

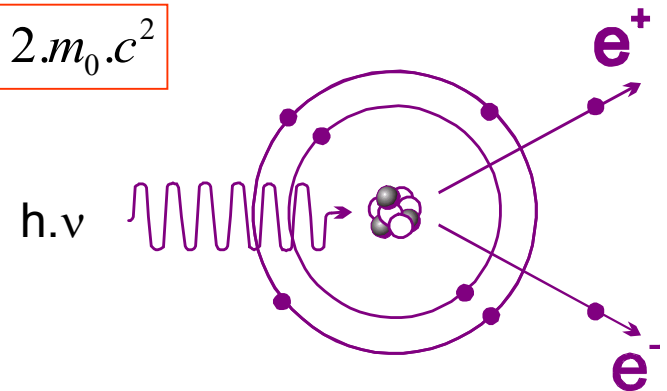
- jadrá bohaté na protóny (nízky pomer N/Z)
- $p \rightarrow n + \beta^+ + \nu$
- napr. ^{22}Na , ^{64}Cu , ^{58}Co

■ produkcia $e^- - e^+$ párov z vysokoenergetických fotónov γ

- urýchlené e^- sú zbrzdené v absorbátore s vysokým Z
→ **brzdné žiarenie**
- $h \cdot \nu_{\min} = 1.022 \text{ MeV} = 2 \times 0.511 \text{ MeV}$
- pulzný zdroj e^+

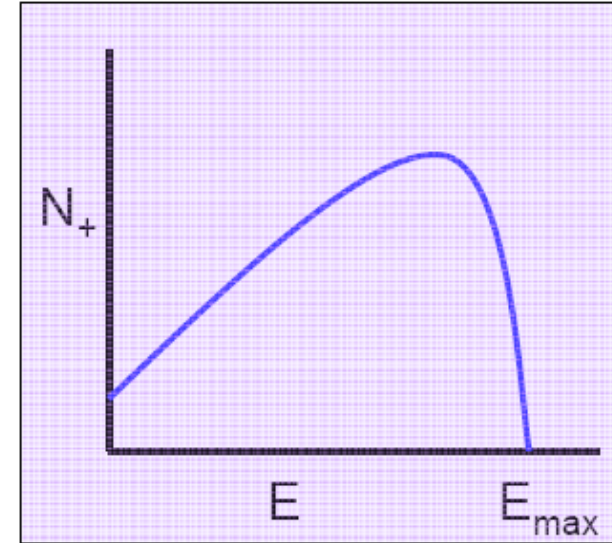
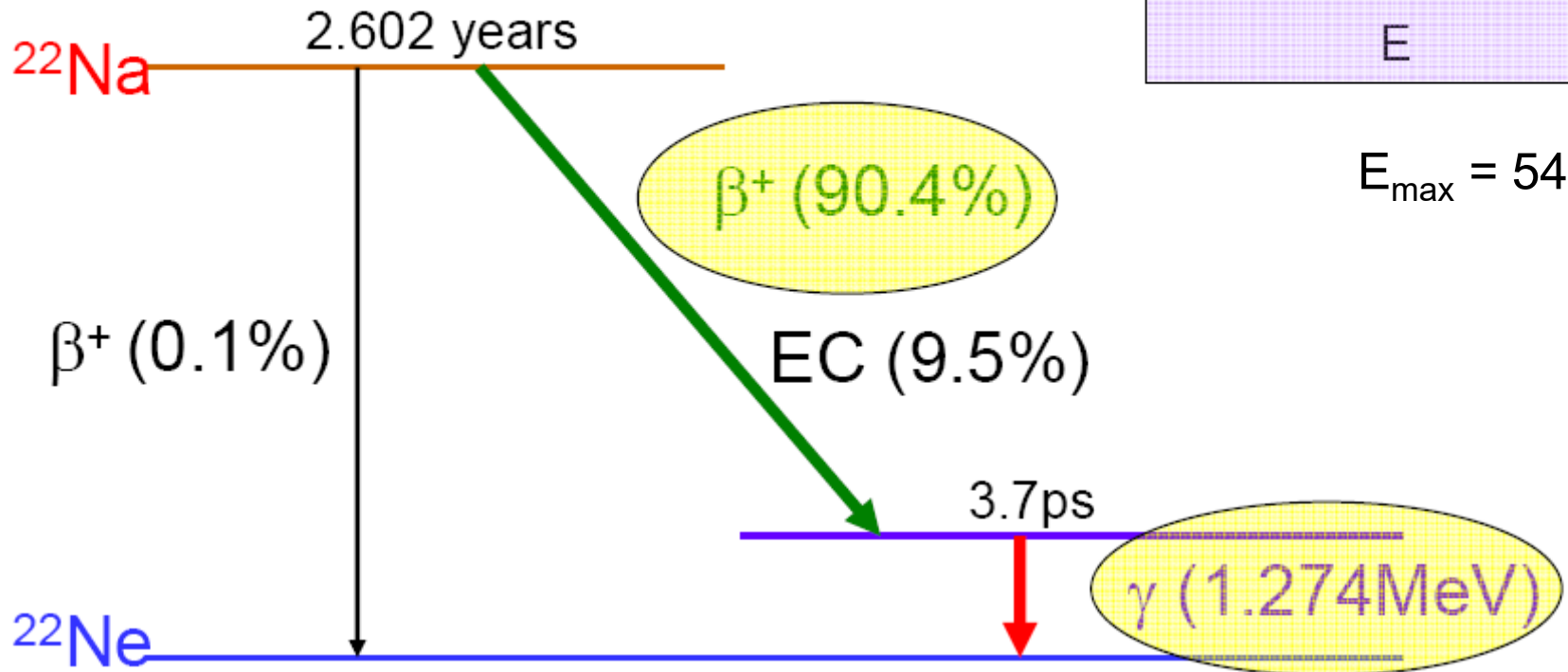
$$h \cdot \nu > 2 \cdot m_0 \cdot c^2$$

■ z jadrových reakcií

- $^{113}\text{Cd}(n, \gamma)^{114}\text{Cd}$, $^{63}\text{Cu}(n, \gamma)^{64}\text{Cu}$
- kontinuálny zdroj e^+ s vysokou intenzitou

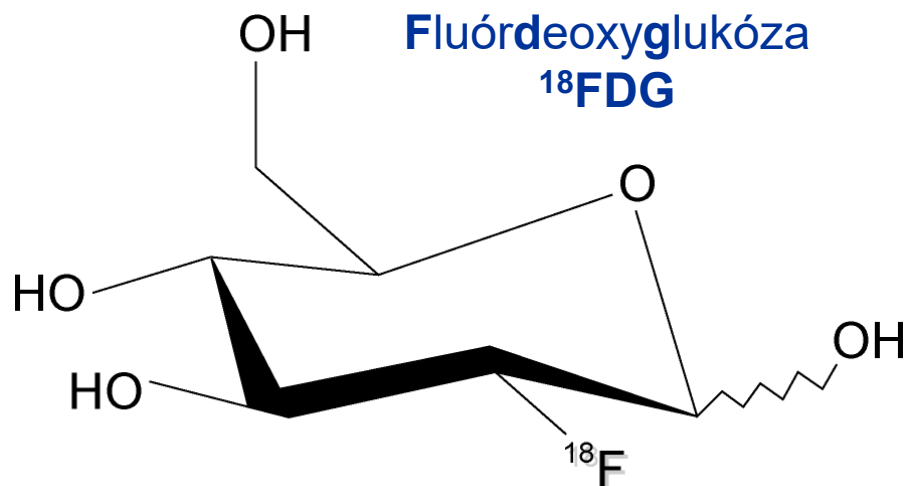
Zdroj ^{22}Na

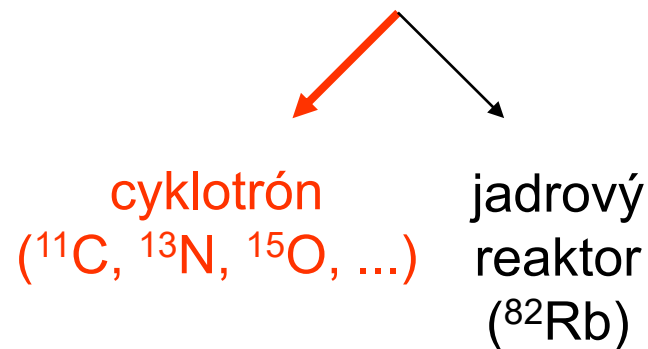
$$E_{\text{max}} = 540 \text{ keV}$$

Zdroje pozitronov pre PET

rádionuklid	$\tau_{1/2}$ (min)	$E_{\max}$ (MeV)	$a_{\max}$ (mm)	$\langle a \rangle$ (mm)	reakcia
^{11}C	20.38	0.96	5.0	0.3	$^{14}\text{N}(p,\alpha)^{11}\text{C}$
^{13}N	9.96	1.19	5.4	1.4	$^{16}\text{O}(p,\alpha)^{13}\text{N}$
^{15}O	2.03	1.72	8.2	1.5	$^{15}\text{N}(p,n)^{15}\text{O}$
^{18}F	109.8	0.64	2.4	0.2	$^{18}\text{O}(p,n)^{18}\text{F}$
^{68}Ga	68.1	1.89	9.1	1.9	$^{68}\text{Zn}(p,n)^{68}\text{Ga}$
^{82}Rb	1.25	3.35	15.6	2.6	^{82}Sr generátor

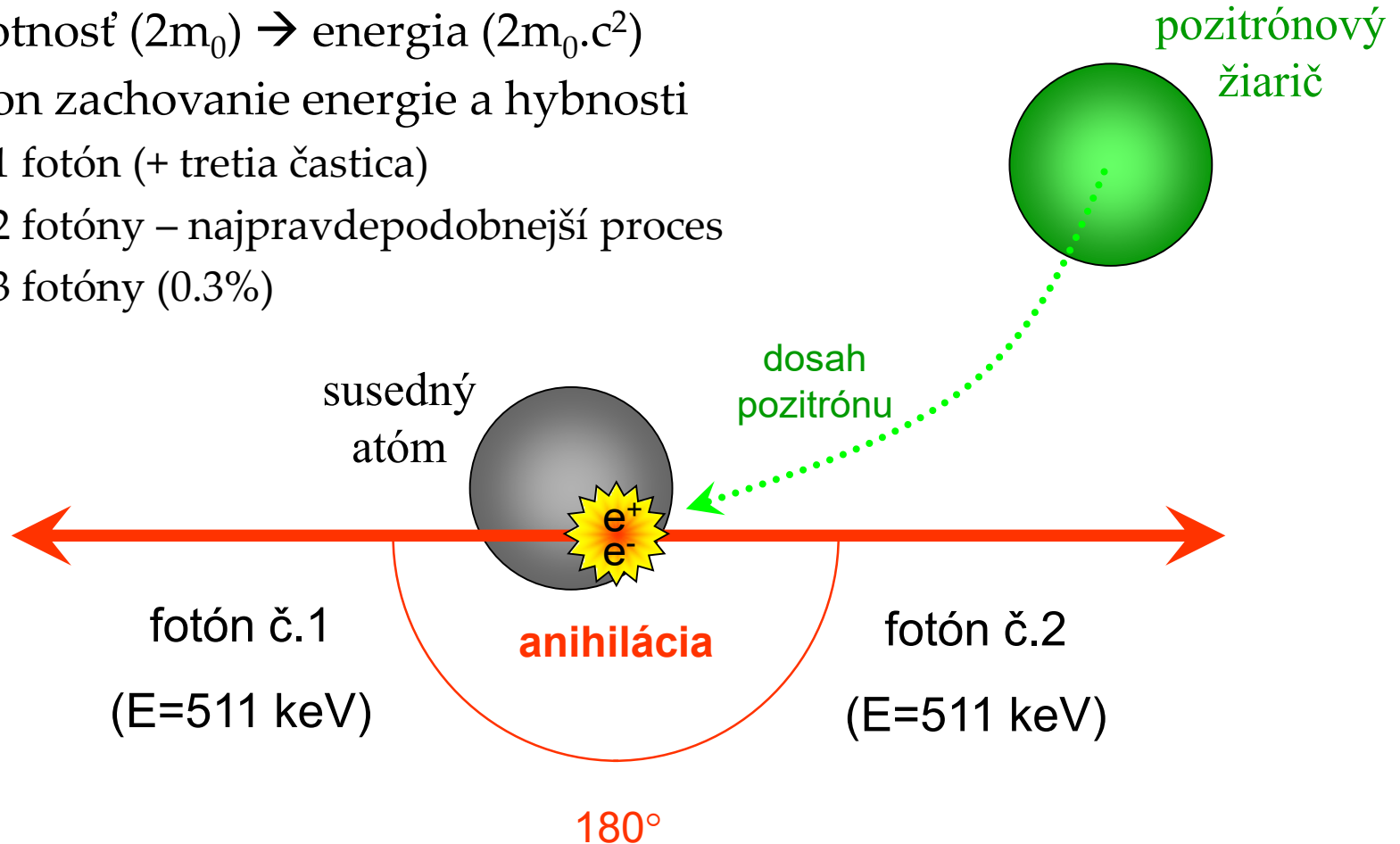
výroba rádionuklidov

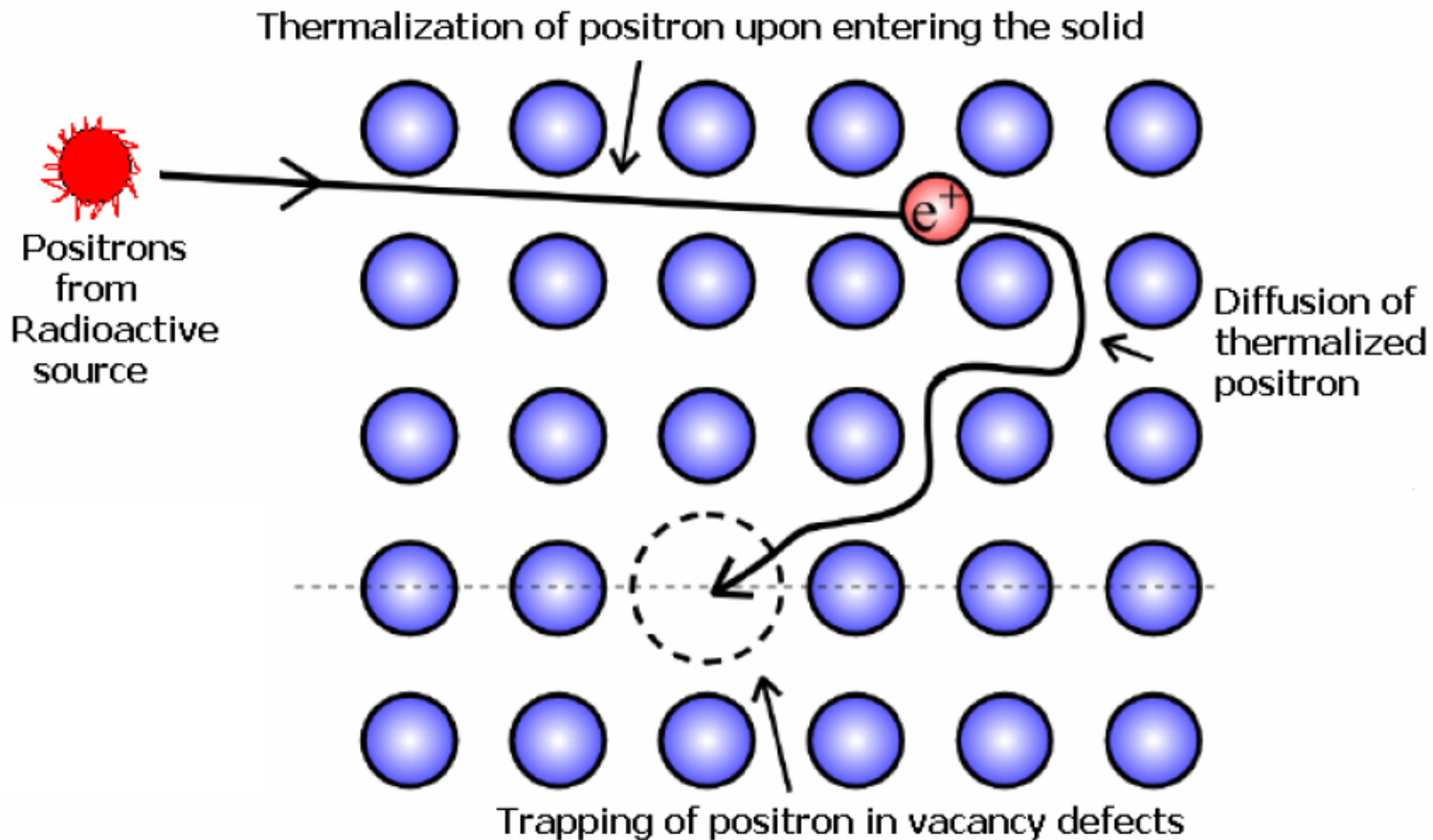
Princíp anihilácie

■ fyzikálna podstata

- hmotnosť ($2m_0$) $\rightarrow$ energia ($2m_0 \cdot c^2$)
- zákon zachovanie energie a hybnosti
  - 1 fotón (+ tretia častica)
  - 2 fotóny – najpravdepodobnejší proces
  - 3 fotóny (0.3%)

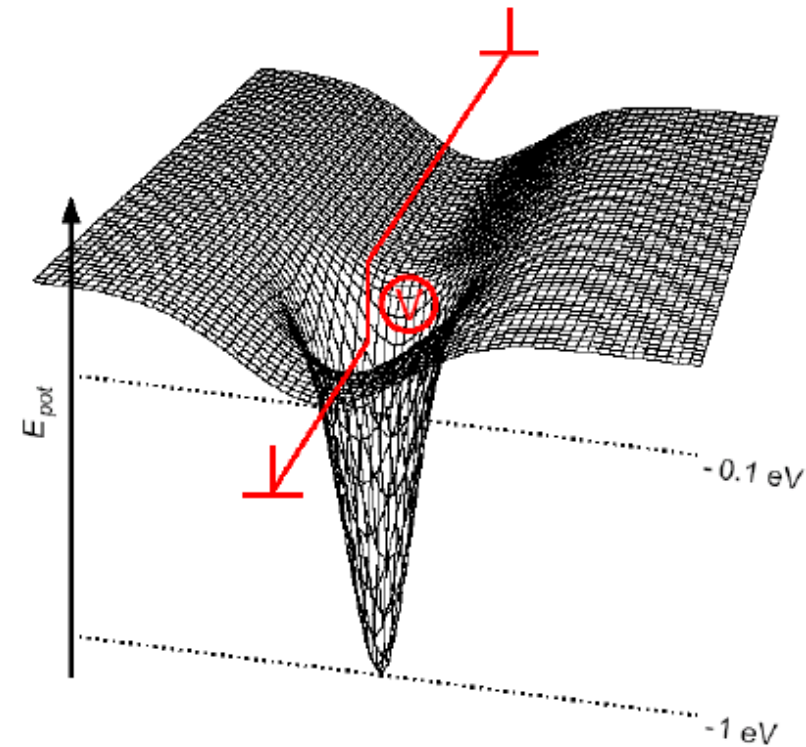
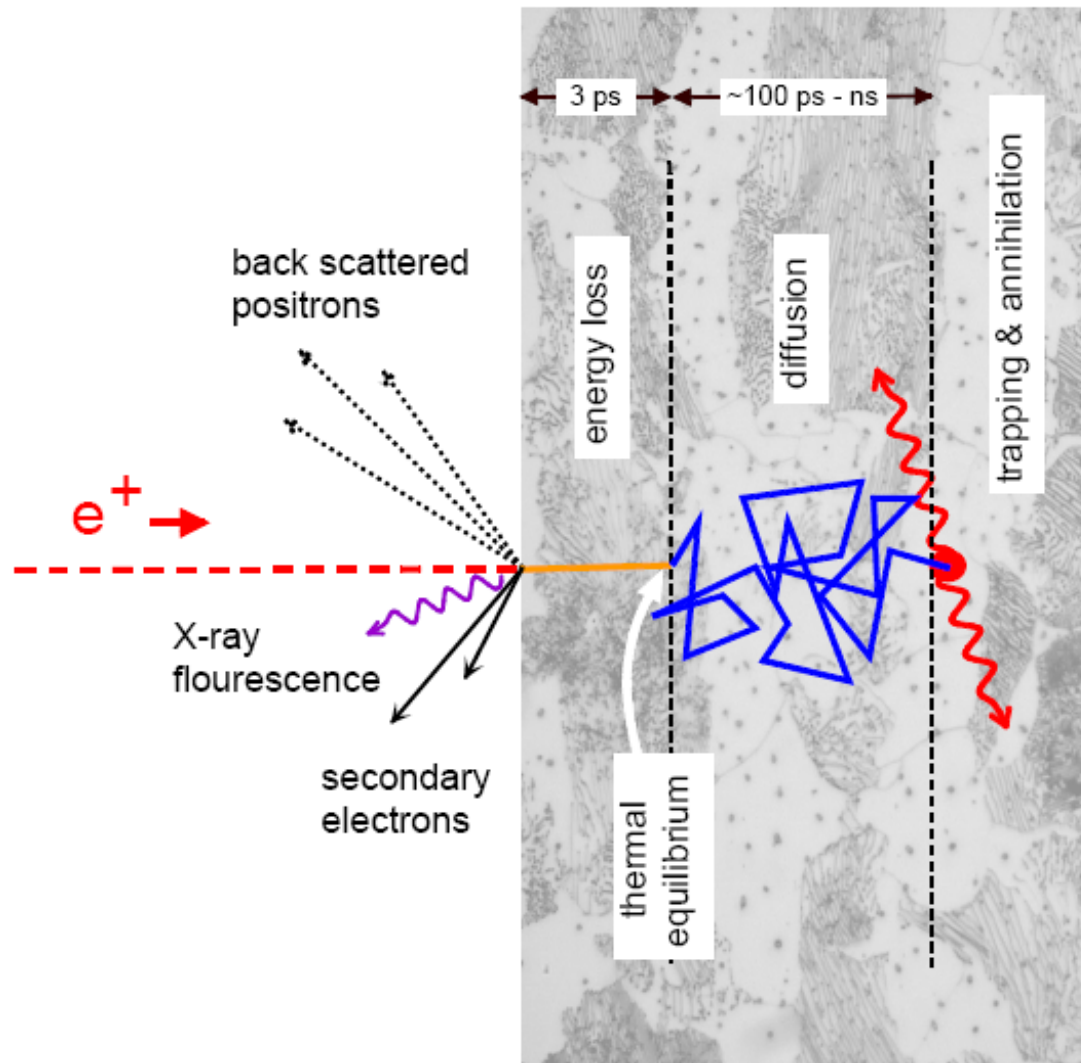

Pozitróny v látke

Interakcia pozitronov s látkou

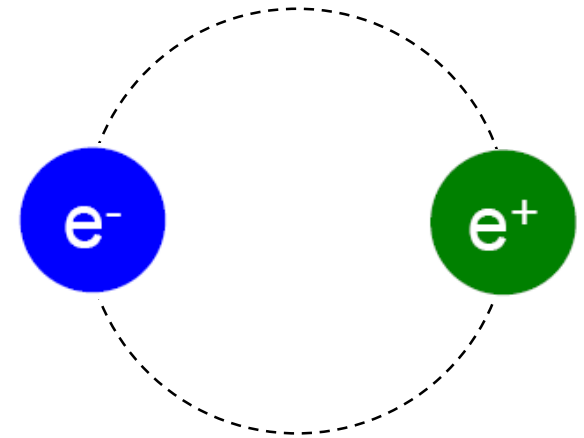

Pozitrónium

- anihilácia nenastáva okamžite

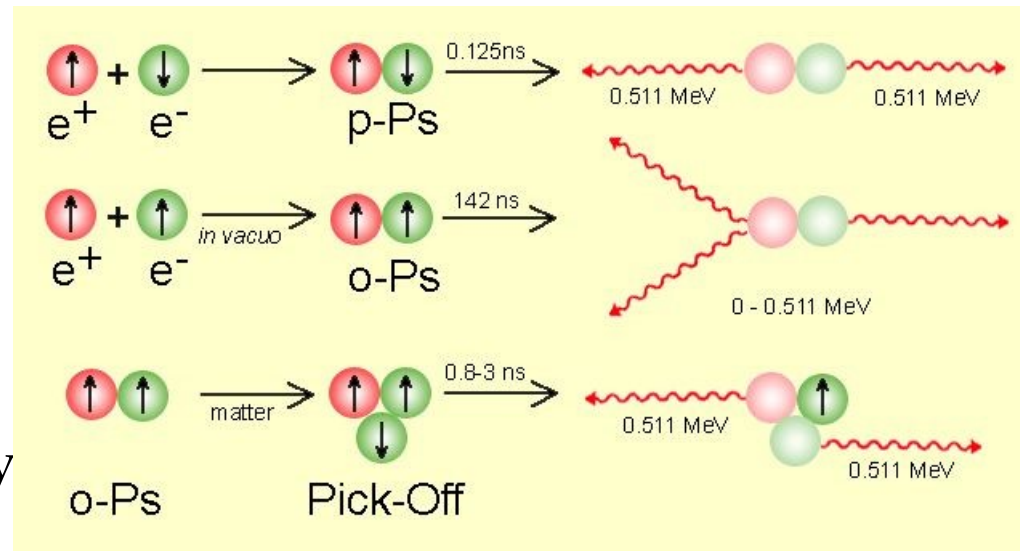
- viazaný stav $e^- + e^+$

- para-pozitrónium (125 ps) $\uparrow\downarrow$
- orto-pozitrónium (142 ns) $\uparrow\uparrow$

- existencia pozitronia v:

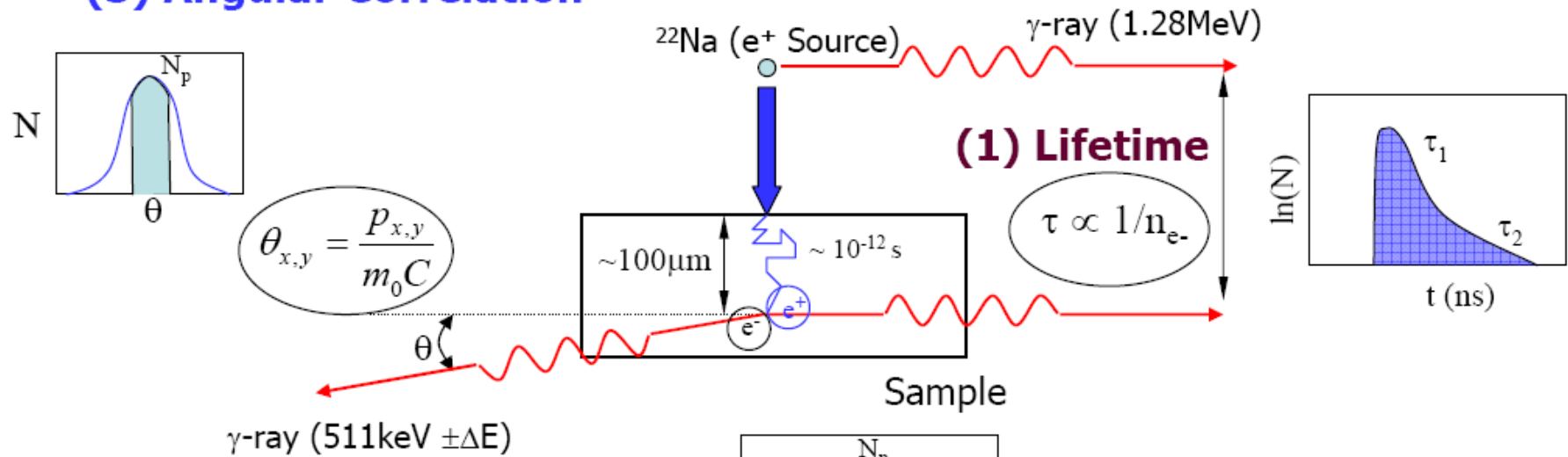
- polyméroch
- iónových kryštáloch
- kvapalinách
- plynoch
- defektoch kryštálovej mriežky

Experimentálne techniky

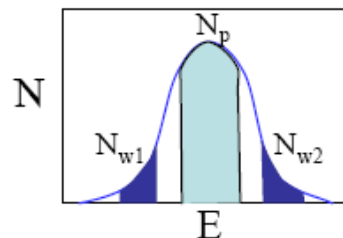
- doba života pozitronov (1)
- Dopplerovo rozšírenie (2)
- uhlové korelácie (3)

(3) Angular Correlation

(2) Doppler Broadening

$$\Delta E = \frac{C p_z}{2}$$

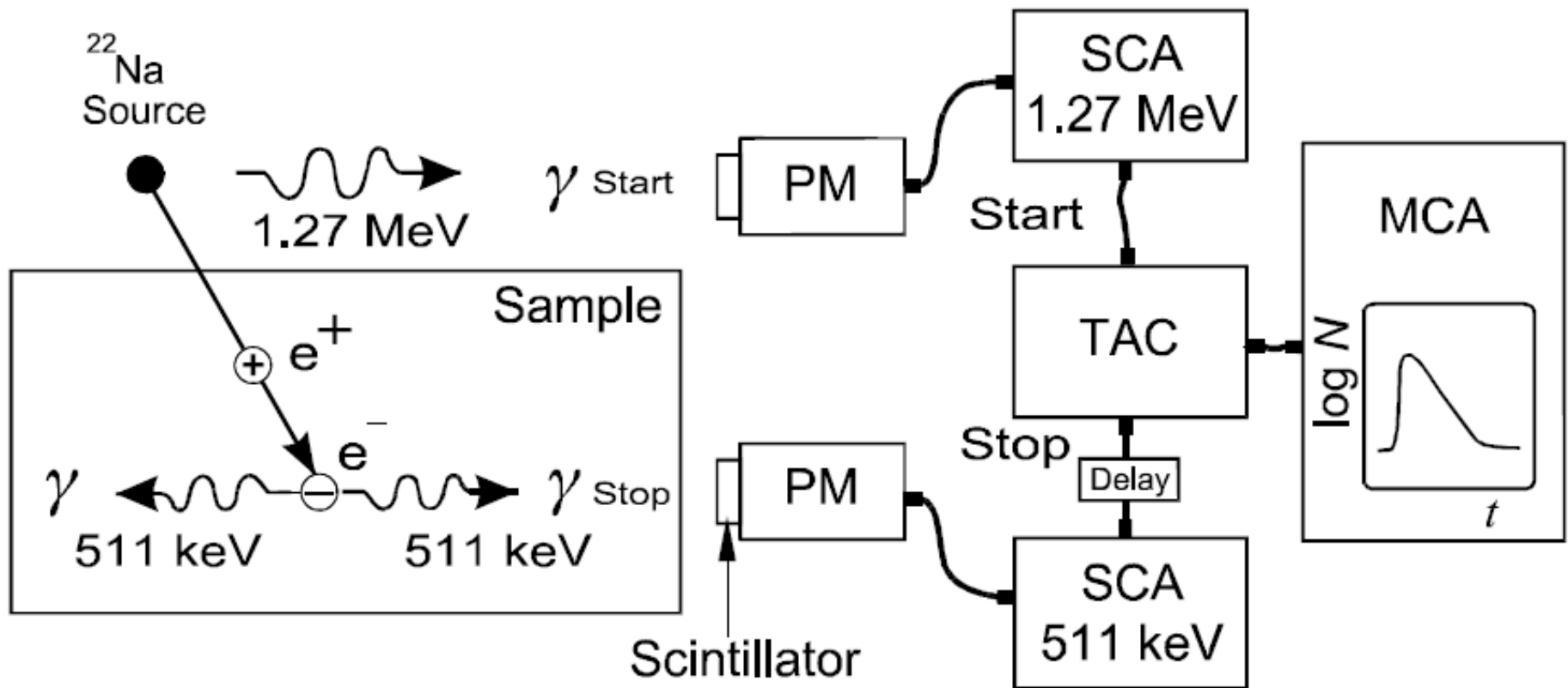

$$S = N_p / N_{\text{total}}$$

$$W = (N_{w1} + N_{w2}) / N_{\text{total}}$$

Doba života pozitronov

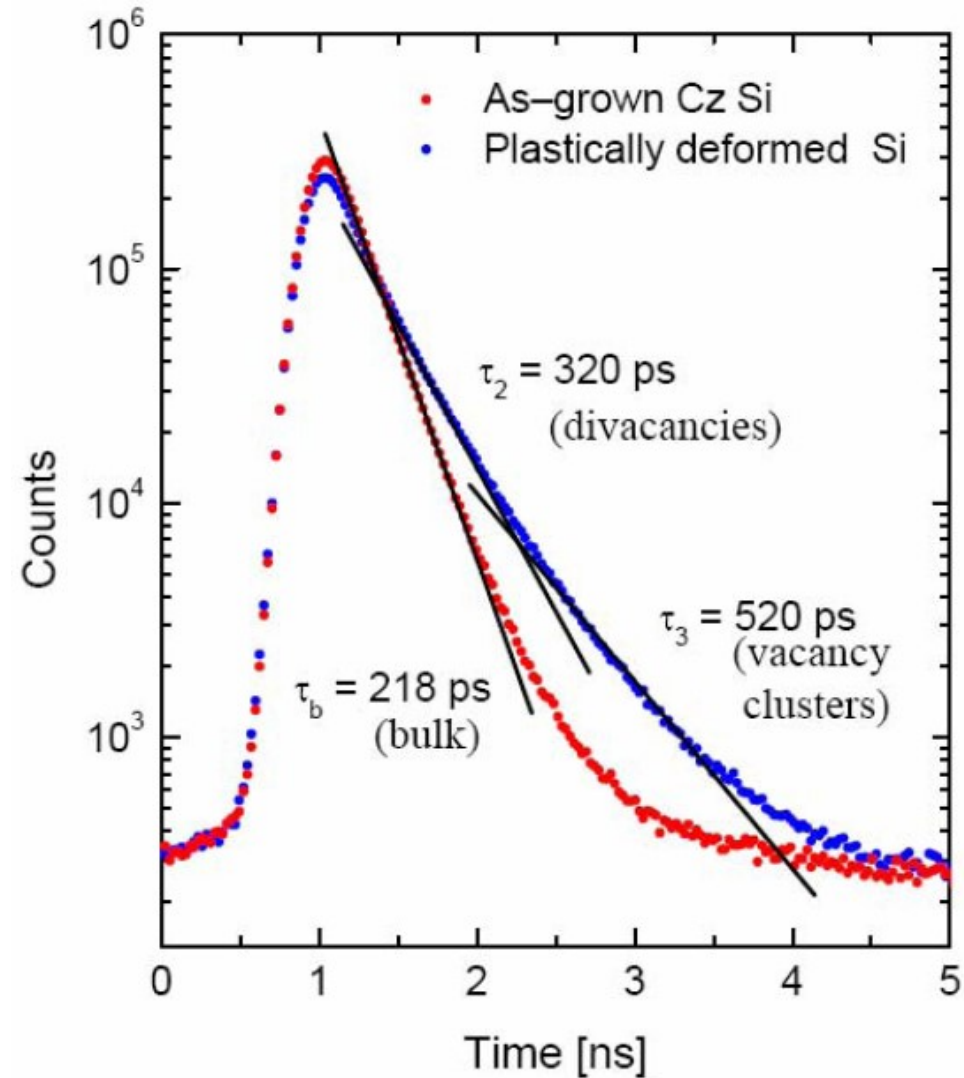
- bloková schéma spektrometra

Časové spektrá

- zložky spektra
  - prístrojové rozlíšenie
  - zdroj
  - vzorka
- identifikácia a kvantifikácia defektov kryštalickej mriežky

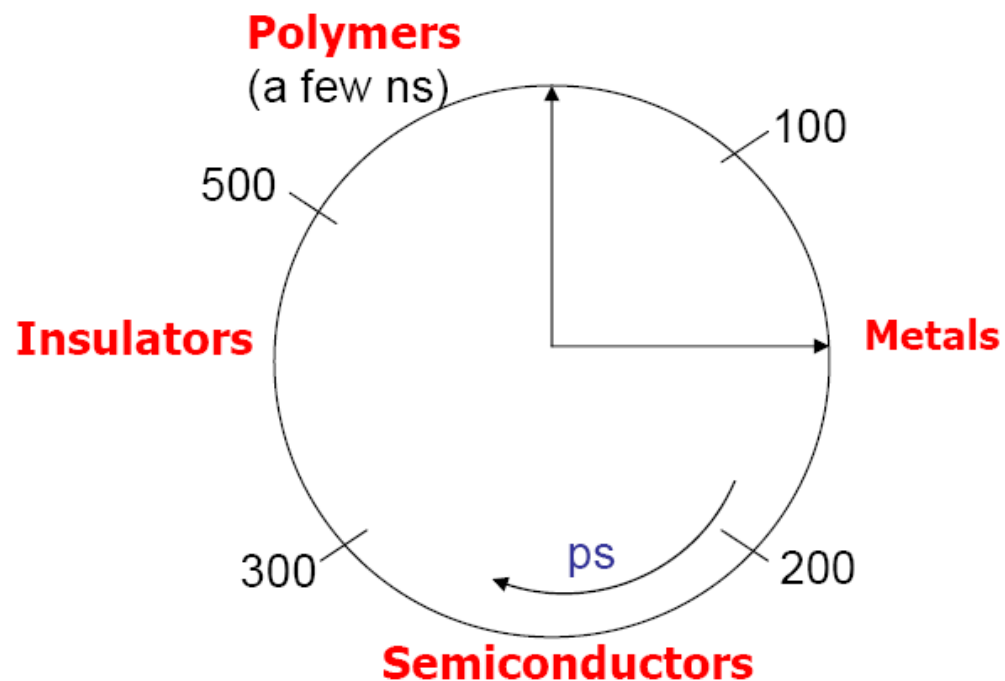
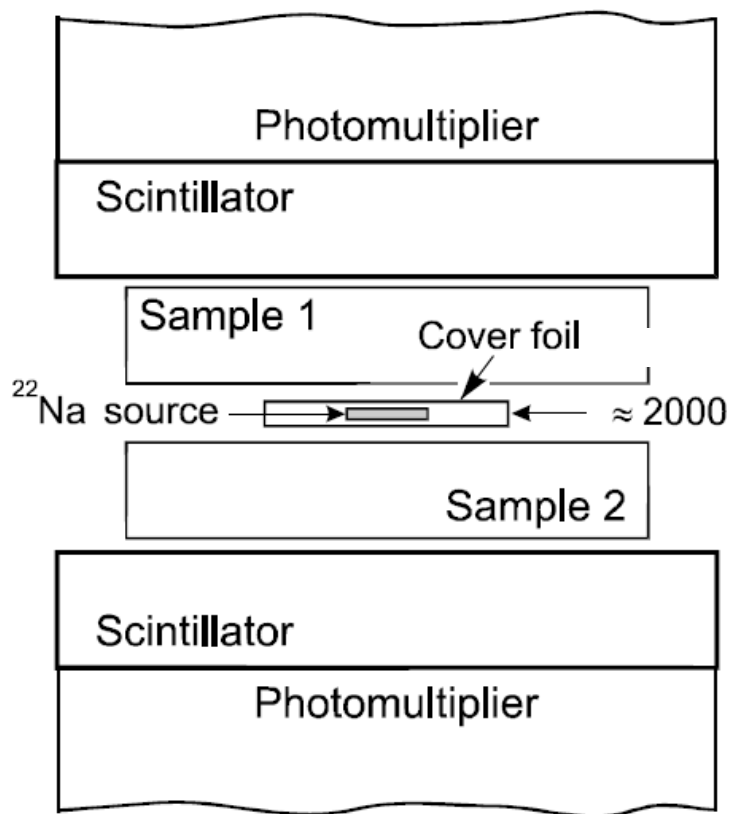
$$N(t) = \sum_{i=1}^{k+1} \frac{I_i}{\tau_i} \exp\left(-\frac{t}{\tau_i}\right)$$

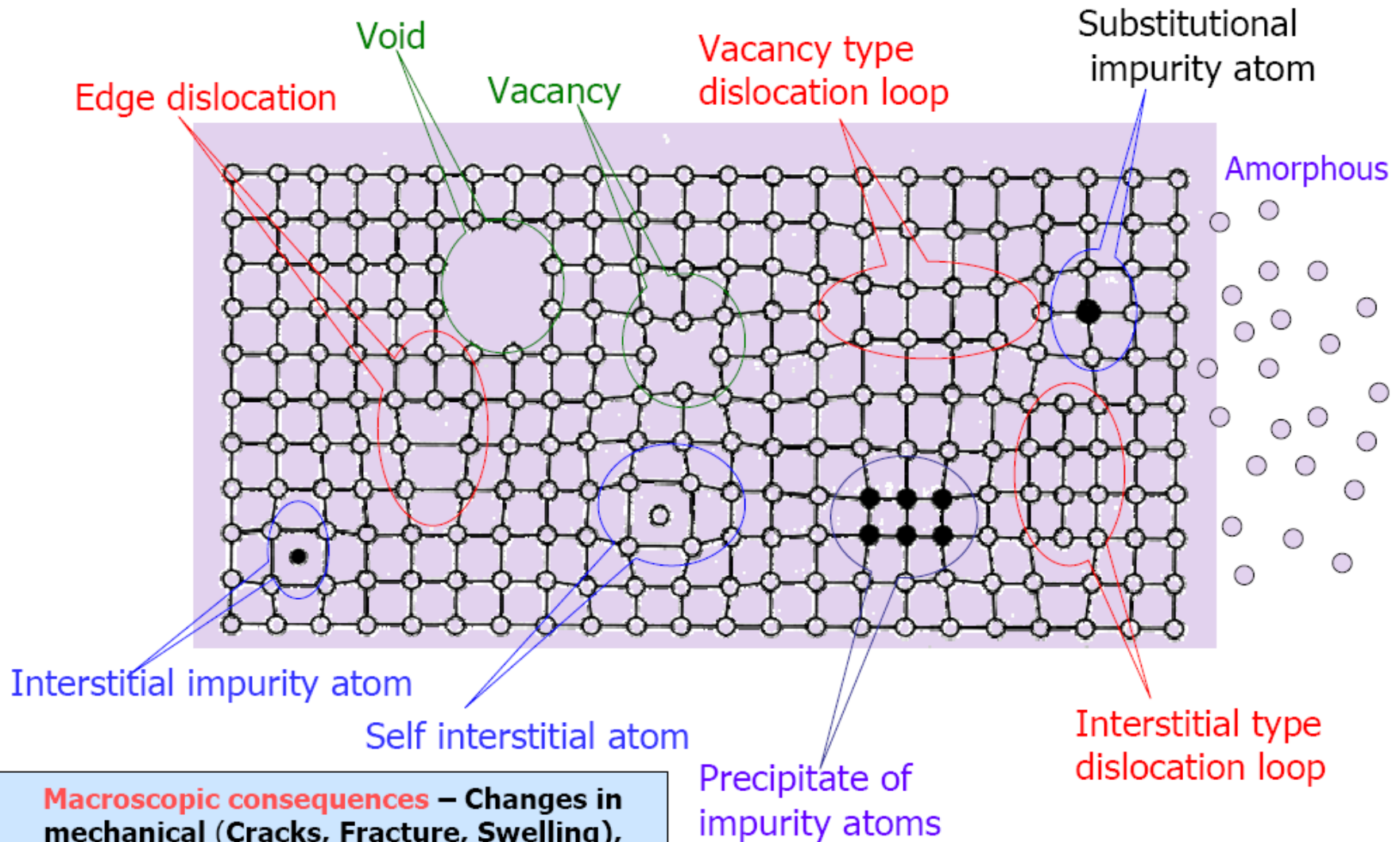
Doba života pozitronov - τ

- závisí od hustoty elektrónov n_{e^-}
- usporiadania pozitronia

$$\tau \propto 1/n_{e^-}$$

Nepravidelnosti kryštálovej mriežky

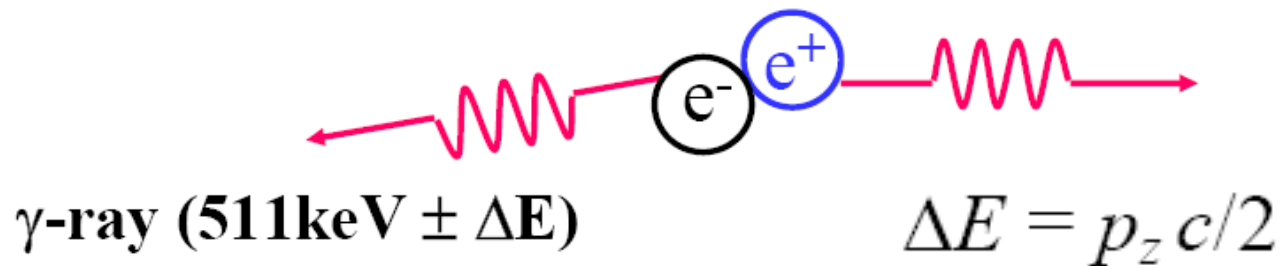
Macroscopic consequences – Changes in mechanical (Cracks, Fracture, Swelling), Optical, electrical & magnetic properties

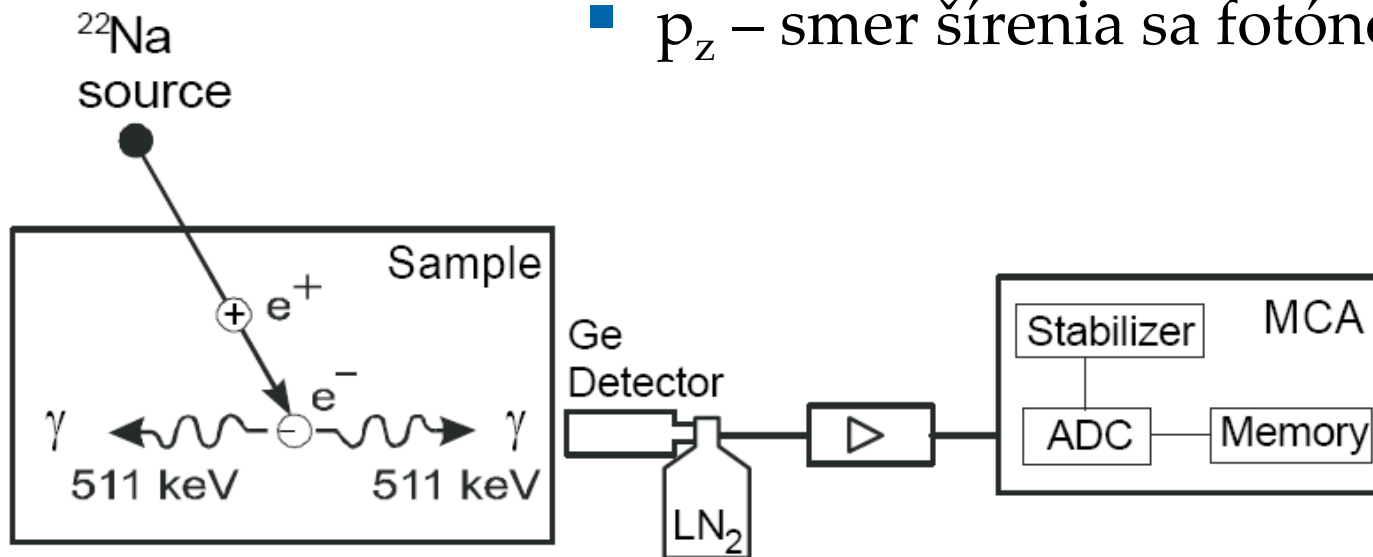

Dopplerovo rozšírenie (spektrálnej čiary)

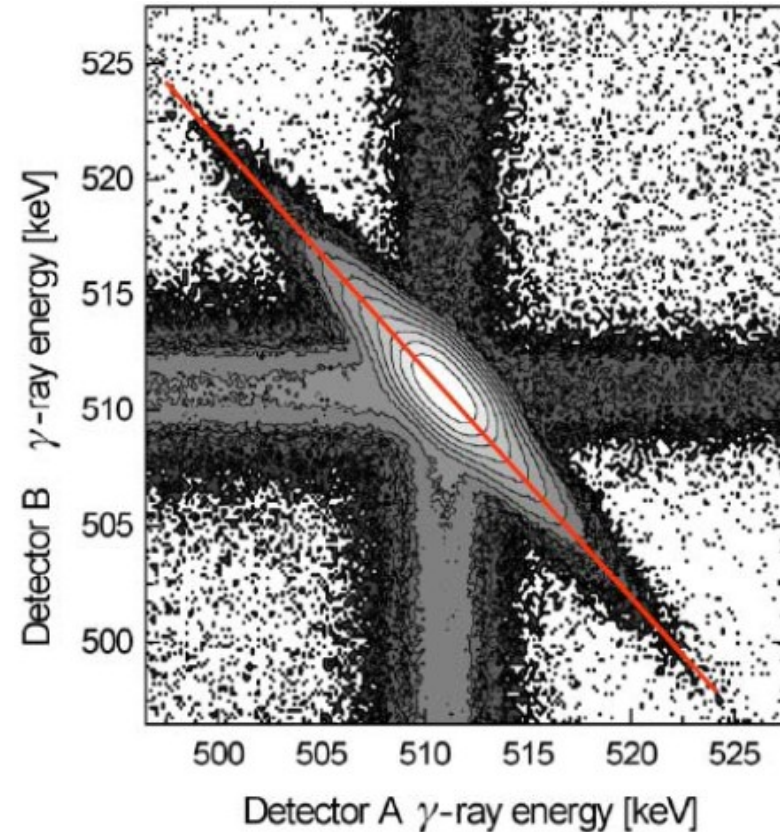
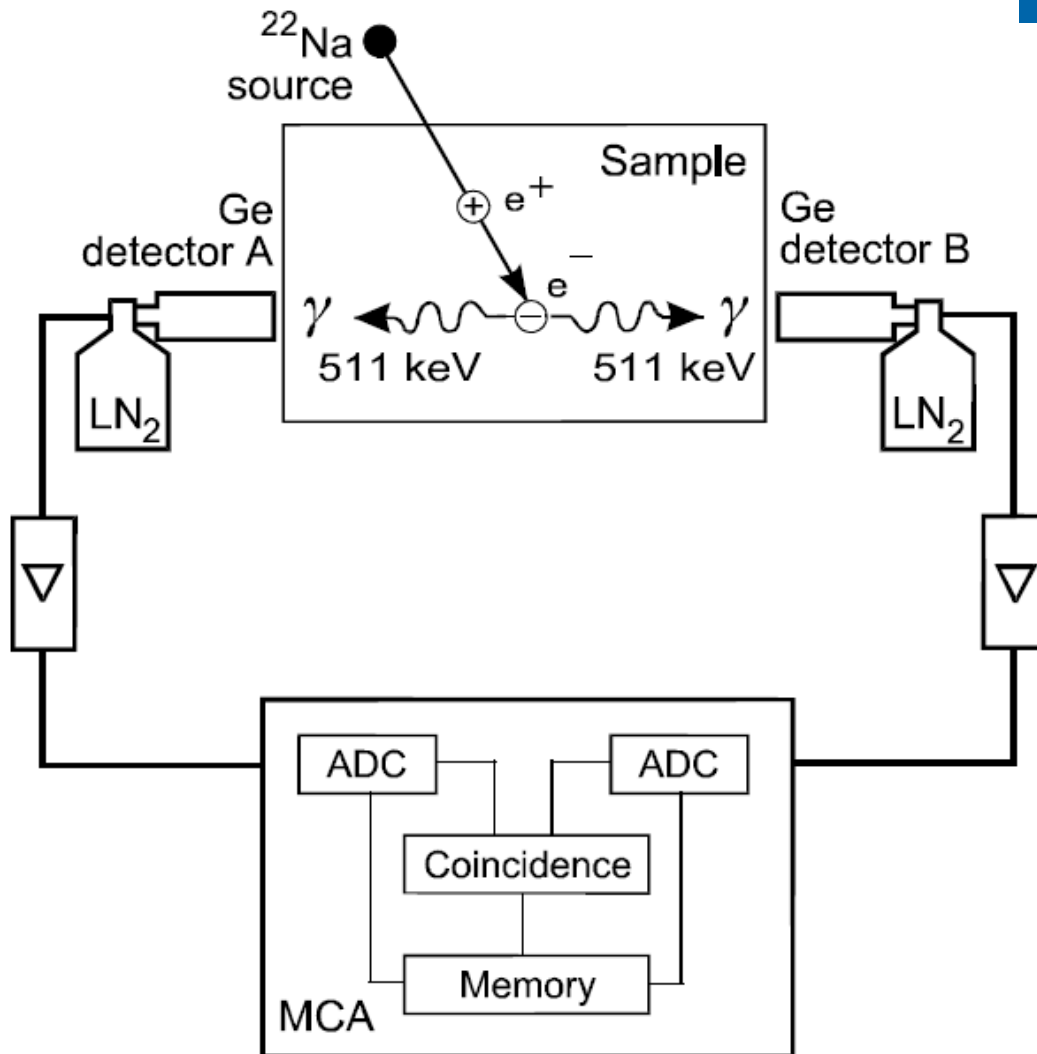

- moment $e^- - e^+$ páru $\mathbf{p}$ je prenesený na pár fotónov
- p_z – smer šírenia sa fotónov

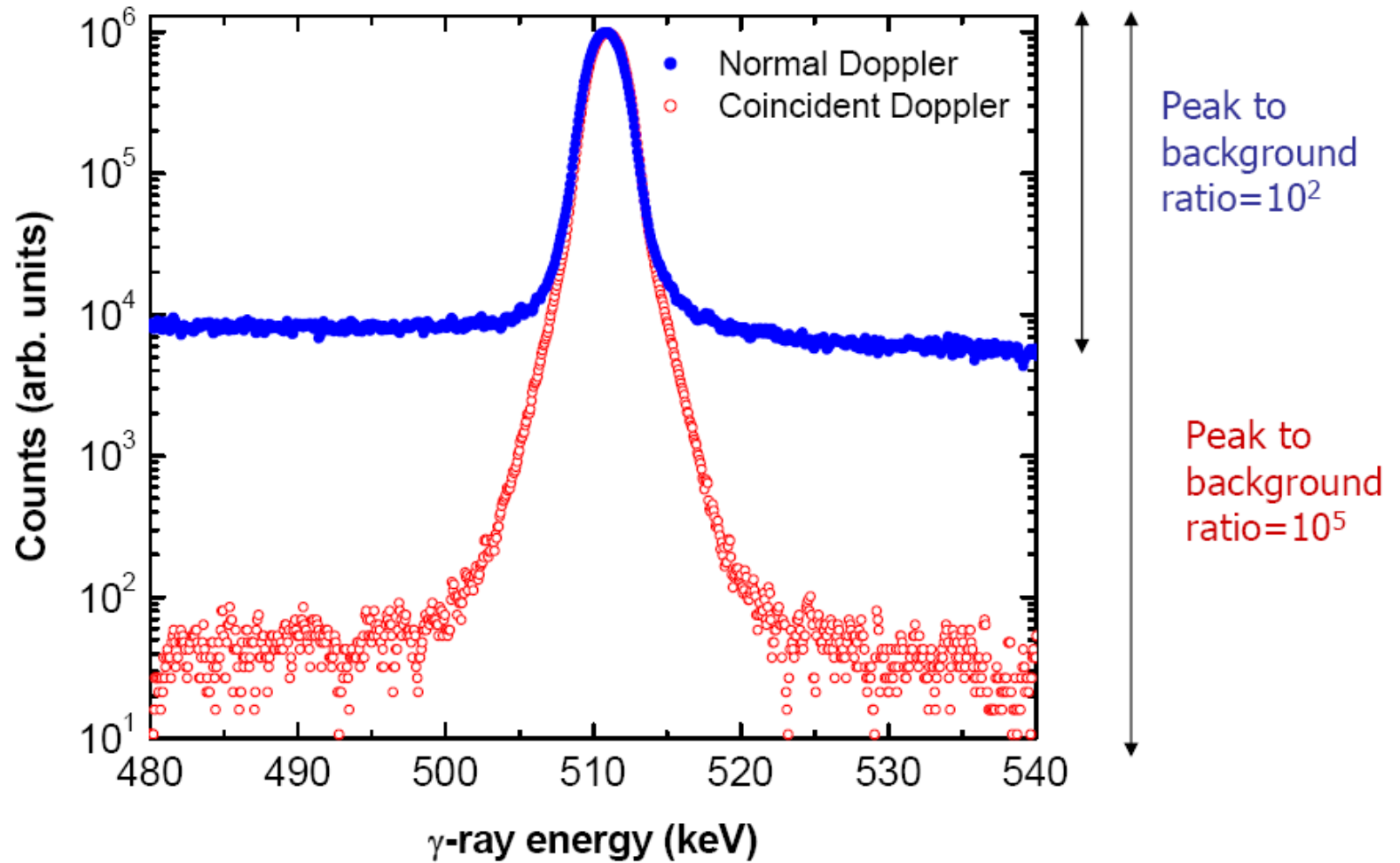

Koincidenčné zapojenie

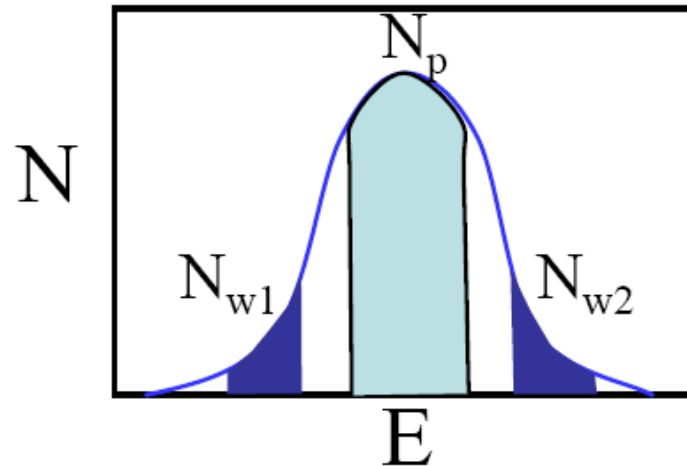
- potlačenie vplyvu pozadia
  - od 1.27 MeV o 2 rády
- vylepšenie energetického rozlíšenia o $\sqrt{2}$

Porovnanie

Spektrum Dopplerovho rozšírenia

■ S parameter:

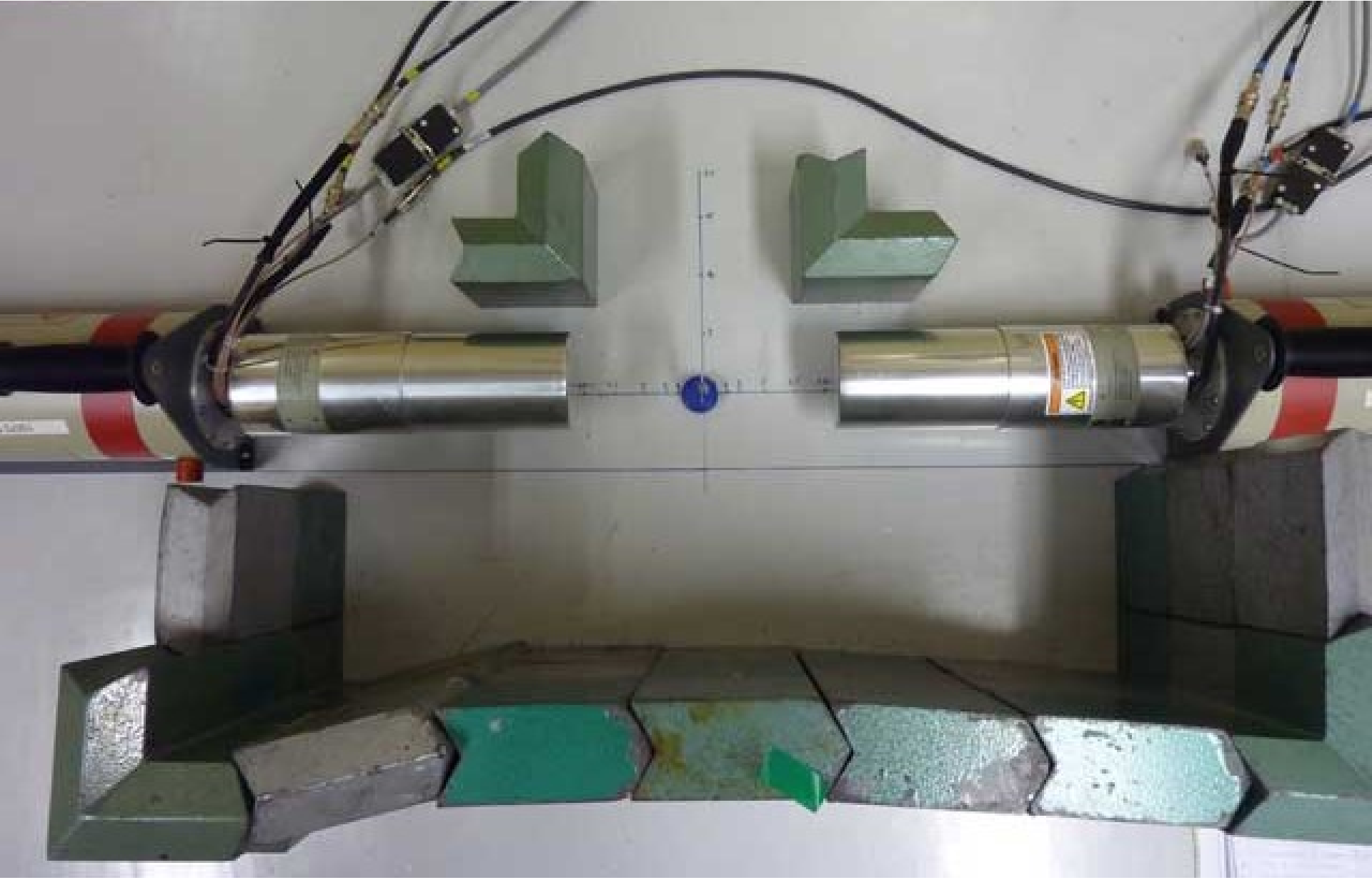
- anihilácia s valenčnými e^-
- citlivý na objemové defekty

$$S = N_p / N_{\text{total}}$$

■ W parameter:

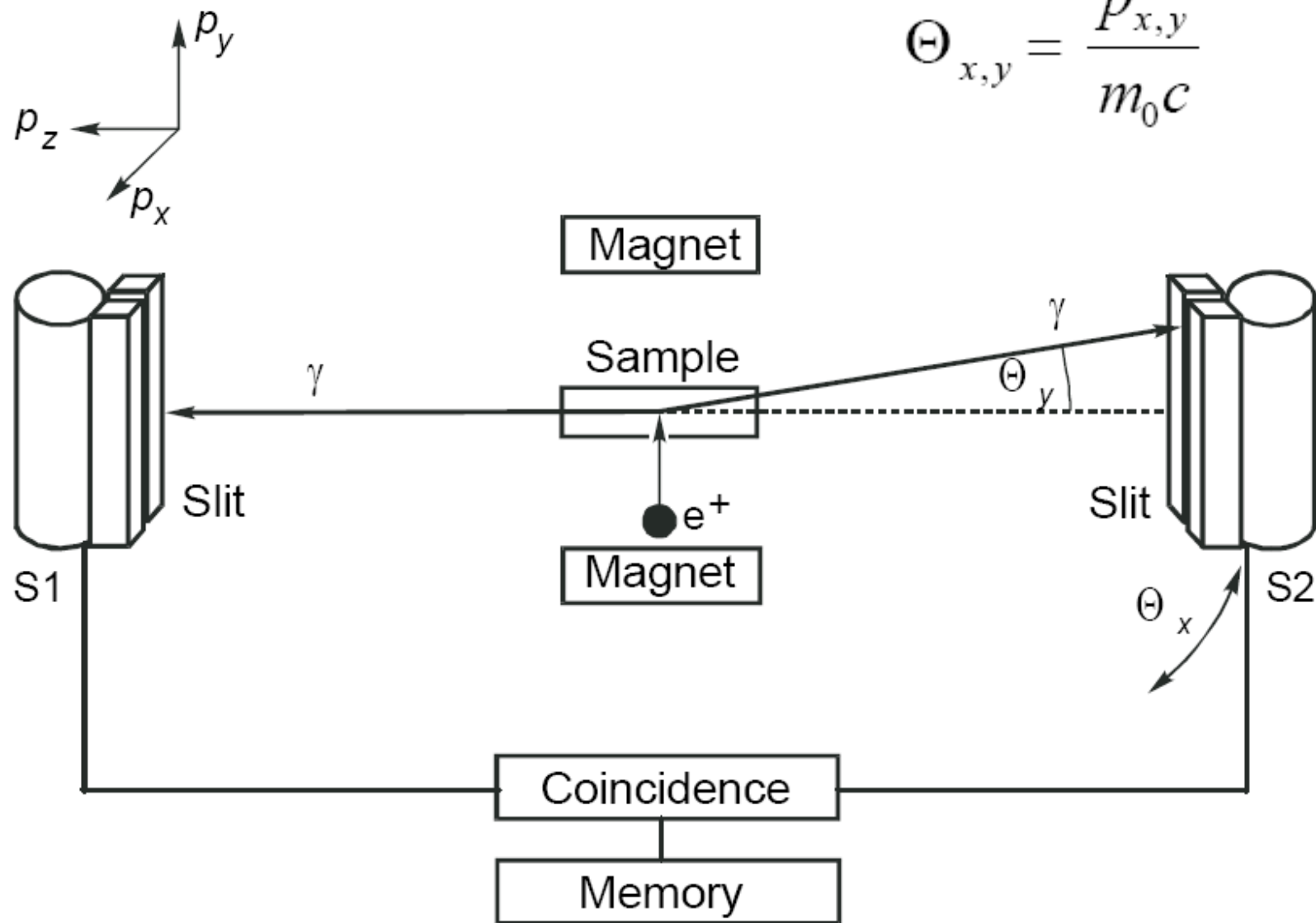
- anihilácia s jadrovými e^-
- citlivý na chemické okolia v priestore anihilácie

$$W = (N_{w1} + N_{w2}) / N_{\text{total}}$$

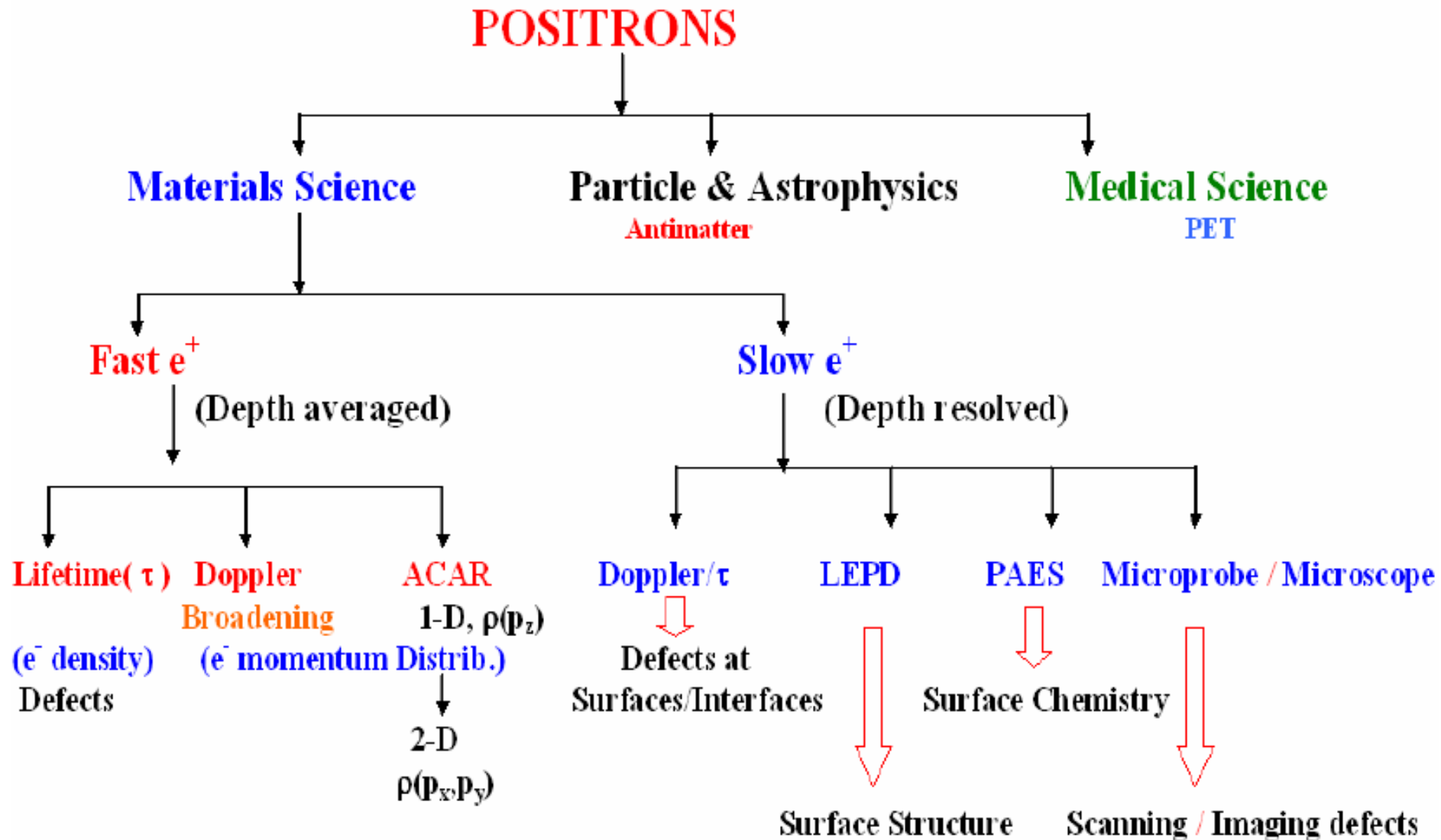
Uhlové korelácie

$$\Theta_{x,y} = \frac{p_{x,y}}{m_0 c}$$

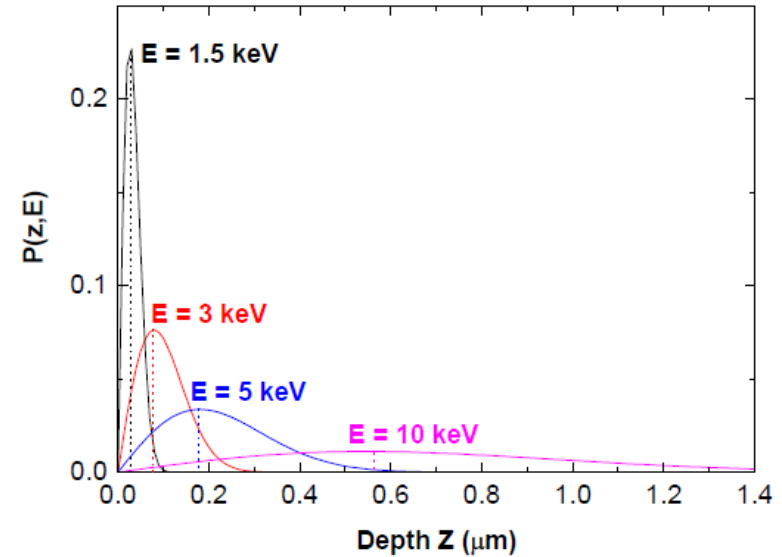
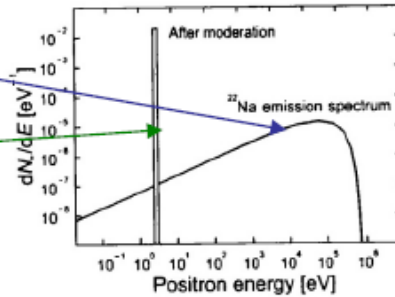
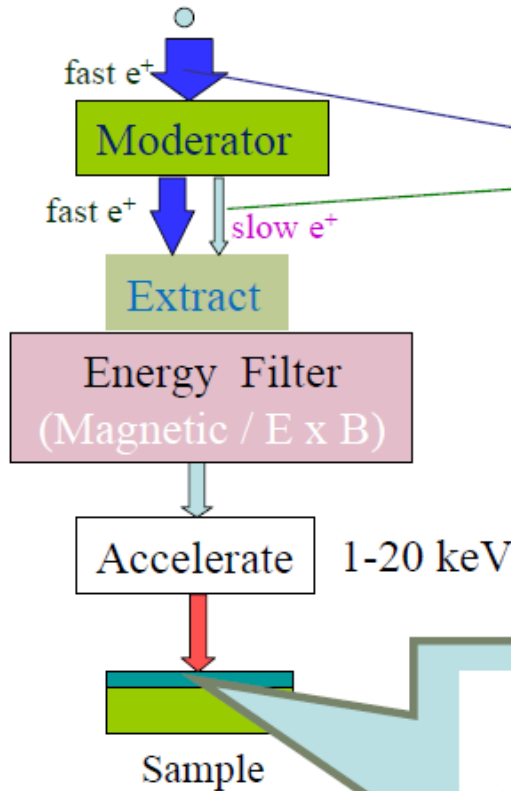
Použitie pozitronov

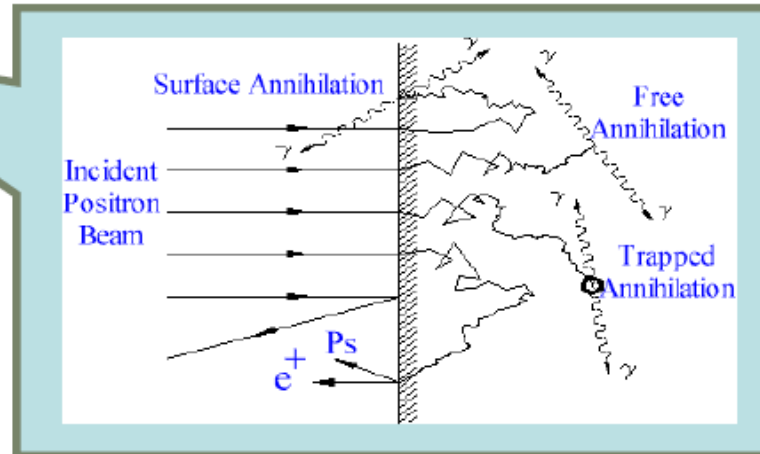
Rýchle/pomalé pozitrony

^{22}Na (e^+ Source) / Pair production

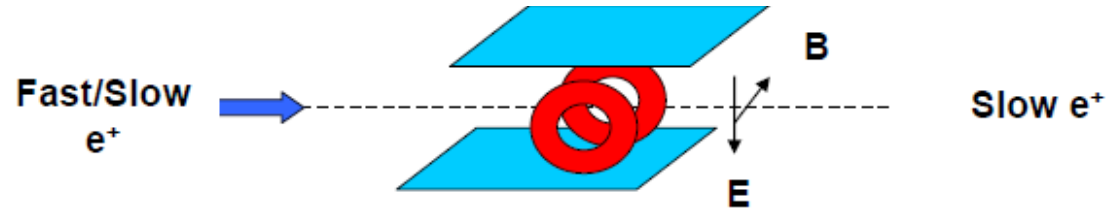
Depth profiling with

- Doppler Broadening
- Lifetime

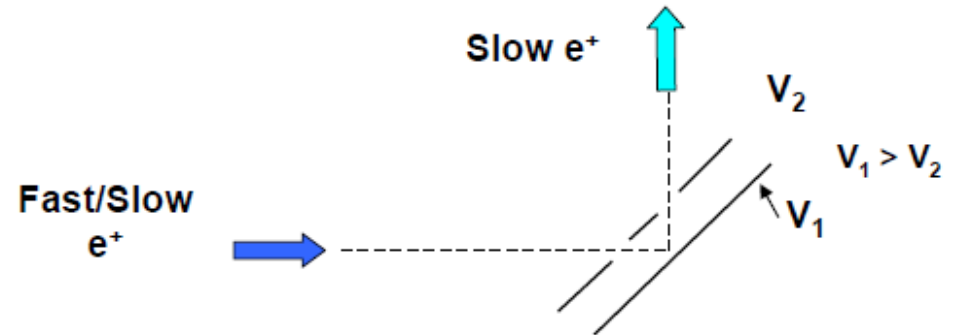

Filtre pozitronov

- E x B filter

- elektrostatický filter

- magnetický filter

